

УДК 331

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ «ЕКОНОМІЧНА КІБЕРНЕТИКА» У СУЧАСНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ПРОСТОРІ

КОЛДОВСЬКИЙ В. В.
кандидат економічних наук

Севастополь

Незважаючи на ауру новітньої, спеціальність «Економічна кібернетика» має вельми тривалу історію. Відомо, що сам термін «Кібернетика» був введений Норбертом Вінером, який видав у 1948 р. книгу з однойменною назвою, що й послужила фундаментом для нової науки. У Радянському Союзі кі-

бернетику спочатку сприйняли відверто негативно, і на ціле десятиліття офіційні джерела влаштували травлю, оголосивши її лженаукою, що слугує імперіалістичному ладу (однією із найвпливовіших серед подібних публікацій стала стаття «Кому слугує кібернетика», опублікована у журналі «Питання філософії» у 1953 р. у рубриці «Критика буржуазної ідеології» [1]).

Однак під тиском прогресивно налаштованих учених відношення до кібернетики поступово почалося змінюватися, і вже у 1958 р. у СРСР вийшов російськомовний переклад книги Н. Вінера, що спровокував справжній бум на кібернетику в Радянському Союзі.

Зокрема, у 1959 р. в Академії наук СРСР була створена Наукова рада з кібернетики, а 1961 р. під редакцією академіка А. І. Берга був виданий збірник статей «Кібернетика – на службу комунізму», публікація якого була здійснена прискореними темпами у зв'язку з зібранням XXII з'їзду КПРС, на якому і прозвучали головні тези про необхідність поставити кібернетику на службу потребам країни [2].

За результатами з'їзду КПРС відбулося засідання розширеної комісії провідних економістів СРСР, яка й прийняла рішення про необхідність створення нової спеціальності, викликане необхідністю інтенсифікації економічної науки, приведення її до сучасних світових вимог, зокрема у зв'язку з поширенням ЕОМ [3]. Починаючи з 1965 р., у провідних вузах СРСР почали створюватися кафедри економічної кібернетики (у Київському, Новосибірському, Московському університетах, Ленінградському фінансово-економічному інституті та деяких інших). Новостворена спеціальність мала стати основою для підготовки фахівців, спроможних до вирішення економічних задач з використанням сучасних інформаційних технологій.

Водночас, незважаючи на сміливі декларації, розвиток спеціальності далеко не завжди відбувався у тому напрямку, який дійсно відповідав світовим вимогам. У той час як у США у 1960-1970-х рр. розвиток комп'ютерної галузі стрімкими темпами рухався у напрямку до зближення з реальною економікою і приватним сектором, у СРСР використання ЕОМ для потреб народного господарства обмежувалося в основному вирішенням окремих задач, пов'язаних з проектуванням, плануванням чи деякими іншими специфічними і поодинокими завданнями, в основному математичного характеру. Це значною мірою вплинуло як на науково-педагогічний склад відповідних кафедр, який, як правило, формувався за рахунок математиків, так і на характер дисциплін, які викладалися у рамках спеціальності, що в основному передбачали різні форми економіко-математичного моделювання, де ЕОМ виступали не більше ніж допоміжний захід для проведення розрахунків.

Метою статті є дослідження проблеми актуальності і рівня підготовки фахівців зі спеціальності «економічна кібернетика» у вузах України та формування пропозицій стосовно реформування підходів до викладання.

Деформація економічної науки в СРСР, плановий характер виробництва і розповсюдження продовольчих та промислових товарів безпосереднім чином вплинули на розвиток спеціальності. Ігнорування деяких економічних понять на рівні радянської економічної системи в цілому, таких як, наприклад, маркетинг чи конкуренція, спотворювали і професійну підготовку фахівців, які в результаті готувалися не як фахівці з вирішення прикладних економічних задач за допомогою інформаційних технологій, а як орієнтовані на вузьке коло надуманих задач обмеженої соціалістичними догмами планової економіки. Також слід зазначити, що відставання СРСР у галузі розробки обчислювальних машин, комп'ютерних мереж та програмного забезпечення безпосереднім чином вплинуло як на можливості,

так і на орієнтири до підготовки фахівців з економічної кібернетики – оскільки країна не мала змоги надати необхідні інструменти, то освітній вакуум почав заповнюватися штучно введеними дисциплінами, практична цінність яких для випускника є сумнівною. Зокрема, одна зі спеціалізацій економічної кібернетики є моделювання економіки, яка представлена такими дисциплінами як економетрика, економіко-математичне моделювання, моделювання макро- та мікроекономіки та ін. Однак, ні в якому разі не принижуючи наукову цінність зазначених дисциплін, слід зазначити, що їх практична цінність з питань конкурентоспроможності при працевлаштуванні виявилася вельми низькою.

У результаті, ще у 1980-х рр. відбулася криза спеціальності, саме в той період, коли виявилися фундаментальні проблеми обраного підходу до навчання – у той час, як в США та розвинених європейських країнах рівень комп'ютеризації почав зростати стрімкими темпами, персональні комп'ютери та комп'ютерні мережі стали масово використовуватися для потреб малого та середнього бізнесу, у СРСР комп'ютеризація проходила надзвичайно повільними темпами, доступність ЕОМ для потреб організацій була надзвичайно обмеженою.

Таким чином, для фахівців економічної кібернетики, з одного боку, не виявлялося ні практичних задач, які вони могли вирішувати, використовуючи знання з тих дисциплін, що їм викладалися, ні інструментів, за допомогою яких вказані задачі можна вирішувати. Не дивно, що відбувся суттєвий спад попиту серед абітурієнтів, і деякі ВНЗ навіть до розпаду СРСР відмовилися від зазначеної спеціальності чи суттєво скоротили обсяги набору.

З розпадом Радянського Союзу відбулися суттєві зміни у попиті на спеціальності вузів, зокрема особливо високим попитом почали користуватися економічні спеціальності; також з падінням залізної завіси почали стрімко розвиватися ринки комп'ютерної техніки та програмного забезпечення. Зазначені фактори справили рішучий вплив на відродження цікавості до спеціальності «Економічна кібернетика», відповідні кафедри почали відкриватися у багатьох економічних вузах незалежної України, навіть якщо за радянських часів подібною спеціальністю вони не цікавилися.

Якщо розглянути освітньо-кваліфікаційну характеристику (ОКХ) бакалавра спеціальності «Економічна кібернетика» (табл. 1), то згідно з цим документом виявляється, що з шести можливих професійних груп, які може посідати випускник спеціальності, п'ять безпосередньо пов'язані з комп'ютерними технологіями і передбачають розробку, супровід чи використання комп'ютерної техніки та програмного забезпечення. Причому професійні назви робіт (посад), які може займати випускник спеціальності, в основному є типовими професіями, які займають випускники технічних ВНЗ (адміністратор бази даних, інженер-програміст, програміст прикладний, програміст системний та ін.)

Водночас, якщо звернутися до навчальних програм вузів, які навчають студентів економічної кібернетики, то в цілому можна побачити картину, що з радянських часів

вони принципово не змінилися, і у списку дисциплін, які пропонуються до вивчення, превають дисципліни з явним математичним нахилом, що погано узгоджується з переліком професій, який був наведений раніше.

Відповідно виникає закономірне питання: якщо замість низки дисциплін, орієнтованих на комп'ютерні технології, потрібних для опанування професій за ОКХ, викладаються інші, можливо, попит на професії є занад-

у вищих навчальних закладах України є вельми хитким: існуючий підхід до підготовки фахівців спеціальності, обумовлений, насамперед, складним її історичним спадком, не лише не задовольняє сучасні вимоги на ринку праці, а й навіть не має можливості готувати фахівців тих професій, які визначені за освітньо-кваліфікаційною характеристикою спеціальності. Виходом має бути насамперед кардинальний перегляд списку дисциплін, що

Таблиця 1

Професійні назви робіт, які здатний виконувати фахівець освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» спеціальності 6.050102 – «Економічна кібернетика» [4]

№ п/п	Код і назва професійної групи	Професійна назва роботи (посада)
II. Професіонали		
1	2131.2. Розробники обчислювальних систем	Адміністратор бази даних. Адміністратор даних. Адміністратор доступу. Адміністратор доступу (груповий). Адміністратор задач. Адміністратор системи. Інженер з автоматизованих систем керування виробництвом. Інженер з комп'ютерних систем. Інженер з програмного забезпечення комп'ютерів. Конструктор комп'ютерних систем
2	2132.2. Розробники комп'ютерних програм	Інженер-програміст. Програміст прикладний
3	2139.2. Фахівці в інших галузях обчислень	Інженер із застосування комп'ютерів
4	2441.2. Економісти	Економіст. Економіст обчислювального (інформаційно-обчислювального) центру. Оглядач з економічних питань. Економіст з бухгалтерського обліку та аналізу господарської діяльності. Економіст з планування. Економіст з договірних та претензійних робіт. Економіст – статистик. Економіст з фінансової роботи
III. Фахівці		
1	3121. Техніки-програмісти	Програміст
2	3122. Оператори електронно-обчислювальної (комп'ютерної) техніки	Оператор електронно-обчислювальної (комп'ютерної) техніки

то низьким і ВНЗ у такий спосіб намагаються дещо переорієнтувати випускників на більш привабливі професії?

Однак, як виявляє простий аналіз стану попиту на робочу силу, ситуація виявляється діаметрально протилежною: попит на технічні комп'ютерні спеціальності невпинно зростає, і уже у 2012 р. міжнародна аналітична агенція CareerCast визнала професію розробника програмного забезпечення (до якої відноситься значна кількість професійних назв робіт спеціальності «Економічна кібернетика» за ОКХ) найпривабливішою у світі [5] (в Україні попит на розробників також є особливо високим). Водночас цікавість зі сторони працедавців до фахівців, здатних проводити, наприклад, математичне моделювання макроекономічних показників є, навпаки, занадто низьким для того, щоб говорити про наявність скільки-небудь стабільного попиту.

ВИСНОВКИ

Таким чином, можна зробити висновок, що сучасне становище спеціальності «Економічна кібернетика»

викладаються, інакше ВНЗ вимушені будуть закрити цю спеціальність з майже піввіковою історією з причин відсутності достатнього попиту на неї. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Матеріаліст. Кому служить кібернетика [Текст] // Вопросы философии. – 1953. – № 5. – С. 210 – 219.
2. Кібернетику – на службу комунізму : Сб. статей [Текст] / Под ред. А. И. Берга. – М.; Л., 1961. – 312 с.
3. **Ляшенко І. Н.** История факультета. Воспоминания [Електронний ресурс] // Випускники факультета кібернетики КНУ ім. Т. Шевченка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unicyb.com/content/view/118/31>
4. ГСВО МОН 2004 Освітньо-кваліфікаційні характеристики бакалавра, спеціаліста і магістра спеціальності «Економічна кібернетика» напрямку 0501 – «Економіка і підприємство» / Кол. авт. за заг. керівн. А. Ф. Павленка. – К. : КНЕУ, 2003
5. The 10 Best Jobs of 2012 [Electronic resource] // CareerCast [website]. – Access mode: <http://www.careercast.com/jobs-rated/10-best-jobs-2012>